

DUBRAVKA REBIĆ

NOĆ PRE PADA U REKU

Urednik
Korana Borović

Copyright © Dubravka Rebić, 2023.
Copyright © IK Prometej, Novi Sad 2023.

Sva prava zadržana. Kopiranje, fotokopiranje, umnožavanje i korišćenje teksta u bilo kom obliku nije dozvoljeno bez prethodne pisane saglasnosti.

DUBRAVKA REBIĆ

Noć pre pada u reku

PROMETEJ
Novi Sad

Stana

1927.

Bajalica za zapisano

Usud kaže, sine, da ti sudbina zavisi od dana kad si se rodio. Oni što na svet dođu u subotu ili nedelju, u životu dobro prođu jer su njima podarene božanske sile. Ti si se rodio u uto-rak. S mutnim očima, umotan u košuljicu u kojoj si spavao u mojoj utrobi. To je bio znak da si na ovu zemlju ipak došao vi-lovit. Ta će sila uvek u tebi da gori. Ne znam šta su ti Suđenice odredile i kakav ćeš život voditi, ali to da si onostran, to mo-raš da znaš. Na zle slutnje zaboravi. Oni što se o tebe ogreše, u smrti neće naći mir i lutaće između ova dva sveta. Na neda-će odgovaraj podsmehom. U nama je nešto silovito.

Vid

1934.

Nečastive sile

Kriv sam što majka noću plače. Da nije mene, sestra Anica bi se rodila srećna. Majka kaže da je Anicu začarala veštica iz komšiluka i da je zato po celu noć i dan uplakana, a otac misli da je beba zbog mene poplavela od plača. To je istina. Kvarim sve što dodirnem i pogledam, nerviram majku, pa sam tako i sestru pokvario. Ali ispraviće otac to. Rano ujutru se vrati iz kafane, podigne Anicu iz kolenke i ponavlja kako je mudrica, kako je lepa, liči na njega. Da mene nema, njih troje bi bili srećni, otac ne bi išao u kafanu, spavao bi s majkom u krevetu, a sestra bi plakala jedino kad je gladna. Žao mi je što sam tu.

Majka u sumrak tri puta prošeta oko sestrine kolenke, posipa brašno i kapljice mleka. Šapuće da se dete brani, onim čim se hrani. Onda greje vodu i u korito spušta tri cveta nevena, list bosiljka i zdravka. Ubaci i potkovicu. Tata iz kuće ode pre nego što padne mrak, inače bi nastala buka, vikali bi i proklinjali; on bi rekao majci da je „duhovno zaostala“ i da priziva nečastive sile, a ona bi šaputala reči koje ne razumem. Ne znam kakve su to sile, ali ga nikad nisam pitao jer me je strah. Plašim se i njenih bajalica, pa noću ne mogu da zaspim, ili sanjam ružno. Onda izvučem šahovsku tablu i dok ne svane premeštam figure. Ne podižem glavu, ni gutljaj vode ne po-

pijem. Jedino što vidim su crna i bela polja i bezbroj kombinacija. Ako žrtvujem crnu damu i oba topa možda ću pobediti. Ako prestanem da postojim, možda svet bude bolje mesto.

Do šupe me deli izlazak iz kuće i kratka šetnja kroz dvorište. Petlovi se još nisu oglasili, a komšije spavaju, pa me niko neće videti. Otvoriću teška drvena vrata, popeću se na sto i vezati kanap za gredu. Za čas ću nestati. Kad o tome mislim, ne bude mi teško.

Slažem figurice, sklapam tablu i ustajem iz kreveta. Pešak se kreće isključivo prema napred. Deset koraka do dvorišta, onda petnaest do bunara. Zabacujem kofu u vodu, s mukom je povlačim ka sebi, a onda iz bašte berem cveće. Tri pupoljka nevena, list bosiljka i zdravka. Ubacujem ih u kofu, gledam svoj odraz u vodi, pa umivam lice da se ne vide suze. Na dnu drvene kante leži potkovica.

Stana

1934.

Sišla s uma

Udaja za tvog oca Obrada bila je brak po razumu. Rekli su da ću proći mnogo srećnije od onih koje se udaju iz ljubavi, ali nešto u utrobi mi nije dalo mira. Ponavljali su kako je ce-njen u selu i kako je iz dobre kuće, a mene bi spopala muka čim mu čujem ime. Dolazio bi kod nas u goste, držao se kao gazda i izgovarao učene rečenice, ali nisam mogla čestito ni da ga pogledam. Do bračne noći se nismo poljubili.

Posle venčanja, zatvorio me je u sobu, zavukao se pod jor-gan i zvaao me da legnem. Nisam htela za ceo svet. Oko pro-zora se skupili mladići, ženjeni i neženjeni, i slušaju. Šapuću, smeju se. A Obrad me zivka da dođem u postelju. Kad mu je dosadilo da zvižduće i doziva, skočio je, uhvatio me preko pa-sa i povalio na krevet. Tiho sam jaukala. Nisam htela.

Majka je rekla da sačekam i da ću ga zavoleti, pa sam ću-tala i trpela. Slabo sam jela i još slabije spavala. Noću sam bajala da me Obrad zavoli i poštedi, a danju da me Gospod spasi. Sela bih ispred prozora, gledala u zvezdu Večernjaču i ponavljala: *Tražim do ludila u mene zaljubljenog sina Obrada. Pamet sam mu uzela, omađijala sam ga. Mir sam mu uze-la, omađijala sam ga. Strpljenje sam mu uzela, omađijala sam ga. Srce sam mu uzela, omađijala sam ga. Kada spava da ne*

spava, kada jede da ne jede, kada pije da ne pije, dok mene Stanu ne vidi, da se ne smiri.

Neka sila me je saslušala i Obrad se promenio. Nije dao da kopnim i da s mene nestaju zdravlje i jedrina. Hranio me hlebom i grožđem. Pozivao je učiteljski soj kod nas u kuću, pa nas sve zasmijavao, a mene je čak držao za ruku i zvao me po imenu. Za takvih sam dana sve praštala. I pomišljala da je majka bila u pravu, ali bih je ubrzo proklinjala jer se moj čovek lako vraćao na staro. Kad bi mu se nešto rđavo dogodilo u zbornici ili u kafani, Obrad bi me vređao i optuživao. Srdio se. Govorio je kako nisam ni za šta i ponavljao da sam zaludna. Taj njegov gnev je posebno rastao kada bi posumnjao da mu ne uzvraćam ljubav. Morilo ga je što ne zna šta se u mojoj duši zbiva.

A pred selom se pravio da sam mu po meri i zato nikad nisam znala kad ću se probuditi kao prokletija, a kad kao nešto čime se može pohvaliti. I tako je bilo dok tebe nismo dobili, sine. Golemo si parče njegove mržnje uzeo. Molim se za tebe Vide, ali znam da od njega zaštite nema. Gde god da pođeš, poći ćeš na očevu ruku. Plašim se da ću od nje i ja stradati. Trovaće me zloba tvog oca dok ne prestanem da dišem. Ili dok on ne svisne.

Svako jutro, dok Obrad spava, krenem do Dunava da nabere kamilice i donesem sveže mleko koje će on verovatno odgurnuti jer se nije nahvatalo dovoljno kajmaka. Bližim se glavnom drumu pokraj kojeg raste visoka kamilica, kao iz mog kraja, zaboravljajući da me kod kuće neko čeka. Petlovi kukuriču, ali ne brinem jer znam da Obrad čvrsto spava i da će se podići tek kad utopli. Dok pružam šake ka orošenim

stabljikama, iz marama mi se prolije pramen kose i spusti niz grudi. Seti me na zmiju ribaricu. Na mog dedu i njegov drveni čamac u koji se jedared popela zmija. Kazao je da se ne plašim, neka je. Ničega se s njim nisam bojala. Dok berem bilje zamišljam da je pokraj mene i pričam mu, mrmljam sebi u bradu; kažem da onaj ko čuje kukavicu s istoka proživi srećnu godinu, a kome kuknjava stigne sa zapada, neka se malo presabere.

Juče su novine javile da su na zapadu mučki ubili kralja, a ja sam se blago osmehnula jer postoji nešto veće od Obrada i mrak može da ga proguta. Ponekad poželim da slisti i mene, ali neću da se on i ja nađemo u istoj utrobi.

Mislim da sam sišla s uma. Ako ove beleške budeš čitao kao zreo mladić, ti ćeš znati šta treba da činiš da bi preživeo. Izgleda da je za mene kasno. Moj život odavno nije po razumu.

Vid

1939.

Povedi i njega

Pre utakmice s Engleskom naučio sam sve o našim igračima. Drug iz odeljenja mi je ispričao da je češki golman František Planička jednom prilikom ušao u svlačionicu da proveri da lopta slučajno nije vezana za nogu Aleksandra Petrovića Pikavca. Znao sam pet anegdota, ko se iz suprotnog tima povredio i da će to biti stota utakmica naše reprezentacije. I dok sam smišljao u kojim ću ključnim trenucima igre s ocem podeliti šta sam naučio, sestra Anica je pokrivena njegovim džemperom, poluotvorenih usta spavala na kauču. Bila je iznurena jer je s ocem provela celo jutro na suncu. Vozi-li su bicikl.

Jutros sam sedeo na klupi ispred kuće i posmatrao kako se udaljavaju niz glavni put dok on pridržava sic, a ona prebrzo okreće pedale. Posle par metara, otac je pustio bicikl i Anka je na trenutak zatresla kormanom, pa nastavila da klizi niz asfalt kao da svaki dan vozi po dvadeset kilometara. Učila je s lakoćom. Bila je darovita. Čekao sam ih na klupi satima i zamišljao kako narod izlazi pred kuće, navija i maše dok njih dvoje prolaze blago nasmejani.

Kad sam ih konačno ugledao, Anica je bila na očevim ramenima, musava od kolača, a on je jednom rukom gurao bi-

cikl dok je drugom pridržavao njena leđa. Spustila je glavu čim me je ugledala. Plašio sam se njenog sažaljenja jer sam znao da otac sve primeti i da ću biti krivac što je smušena. Da će me pogledati kao da sam kužan. Ali on je prošao pokraj klupe, pažljivo spustio sestru, naslonio bicikl na kuću i zalupio vratima od kapije. Anka je rukavom obrisala mrvice s usta i krenula za njim.

Bio sam uplašen da me ipak neće povesti na utakmicu jer se pročulo da sam loš đak. Slušao sam ga kako majci govori da će neko morati da mi utera pamet u glavu. Maštam šta bih mu odgovorio, da sam hrabar i jak.

Lenj je i danguba, a život bi moglo da mu se rasipa u radu i sreći.

Nije mi jasno kako sam ja to lenj kad provodim sate igrajući šah, volim da čupam korov iz bašte i znam sve o drveću. Kad učitelj priča nešto o čemu ne marim, glasovi su sve jači i ništa osim njih ne mogu da čujem. Pogledam kroz prozor, vidim stablo, setim se da je lišće našeg oraha postalo pegavo i brinem hoće li drvo preživeti. Onda me glas podseti da će se i majci na šakama pojaviti tamne mrlje. Ne znam šta ću kad je ne bude.

Kad ga vidi, i Gospod se sneveseli.

To je tako jer ni za šta ne valjam. Ni na tebe se, oče, Gospod ne bi nasmešio da rđavo držiš časove. A pitam se nekad jesi li dobar učitelj i jesu li deca poslušna zbog toga što te poštuju, ili zato što im lupaš šamare.

Taj kao da nije moj.

Satima si me učio kako se igra šah i zbog toga sam pomislio da sam ti drag. A onda si čuo kako me u školi zovu Detlić i majci si rekao da nisam tvoj. Čiji sam onda?

Kad odraste, kad razmisli, kašće mu se samo.

Ne znam da vozim bicikl, ne znam da pecam, ništa me nisi naučio. Da nema majke, odavno bih se obesio. Možda nikada neću odrasti i ništa mi se neće reći samo. Ti se ljutiš zbog stvari koje ne znam, a i sam si manjkav.

Majka me zove u kuću i tera na česmu da operem ruke. Kad sednemo za sto, ispričaću ocu kako je Hrvatska športska sloga zabranila Jozi Matošiću i Frani Glazeru da nastupe za reprezentaciju. Drug iz odeljenja je to juče čuo na radiju. Brišem ruke o pantalone i trčim u kuću. Njih troje već sede za stolom i srču supu. Otac kaže kako sestra i on moraju krenuti u zoru, da bi stigli oko osam, pre nego što se otvore kapije. Majka me ugleda, pogne glavu i šapne da bi mogao da povede i mene. On joj kroz zube prosikće da ćuti, neka gleda svoja posla. Sedam za sto i gutam supu. Neću više zuriti kroz prozor dok traje nastava i naučiću da igram bolje od Kapablanke. Pogled mi se muti, pa se naginjem nad tanjir da otac ne vidi maglu. Mora postojati razlog zašto mi se ovo zbiva. Kad odrastem, kašće mi se samo.

Stana

1939.

Smutna vremena

Moj otac je jedared rekao: „Ako žena ne valja, bolje da joj umre čovek“. Devojčica sam bila, pa nisam razumela. Ovako mi je objasnio: „Muž je ženin gospodar. On odgovara za nju“. Nisam ja to tako shvatila, ali nisam smela da mu kažem. I tad sam znala, sine, da muško svojim bolom ženu može da ubije. Zavuče mu se neki mrak u dušu i predugo tu zasedne. Muško se uplaši, ne zna kako da ga otera. Obuzme ga prvo tuga, pa onda srdžba. Na kraju gnevan postane. I na koga će da udara, nego na žensko. Na žensko sme. E, tako sam to razumela i vidim da ništa pogrešila nisam. Ako me sena tvoga oca guta, spas je da ga nema. Ako ne valjam, bolje da mi umre čovek.

Vid

1940.

Preslišavanje

Sestra Anica ove godine polazi u školu. Ume da čita, piše, računa i recituje. Skoro je spremna za dan kada će zablistati pred drugom decom i osvetlati očev obraz. Svake nedelje u osam izjutra ocu odnosim šoljicu vrole kafe, pa iza zatvorenih vrata kuhinje slušam njegov prigušeni glas i sestrine tihe, kratke odgovore. Siguran sam da on klima glavom. I siguran sam da ona gotovo nikada ne pogreši.

Za razliku od mene, Anici nije potrebno mnogo vremena da nauči nove veštine i lekcije. Bistra je. A kad ja nešto radim po prvi put, radim to toliko loše da ljudi sigurno pomisle kako sa mnom nešto ne valja. Nisam čak ni dobar posmatrač. Recimo, kad sam konačno prisustvovao pravoj šahovskoj partiji, toliko sam se osramotio da često zbog toga ne mogu da zaspim.

Igrala su dva starija dečaka iz komšiluka. Oko stola za kojim su sedeli okupili su se posmatrači među kojima je bila simpatija crnog igrača. Beli je žrtvovao skakača, a ja nisam razmišljao toliko unapred pa sam jauknuo i stavio dlan na usta. Obojica su me pogledali. „Pa, poješće ti konja“, rekao sam. Beli je spustio glavu i kroz zube objasnio da je konja podmetnuo kako bi crnom uzeo damu. Podigao sam pogled ka simpatiji crnog